

NÁZEV ŠKOLY:	GYMNÁZIUM JOSEFA JUNGMANNA LITOMĚŘICE, Svojsíkova 1, příspěvková organizace
ČÍSLO PROJEKTU:	CZ.1.07/1.5.00/34.1082
NÁZEV MATERIÁLU:	VY_32_INOVACE_4B_10_Marxismus
TÉMA SADY:	Filozofie, religionistika, náboženství
ROČNÍK:	4. ročník, oktáva
DATUM VZNIKU:	Červen 2013
AUTOŘI:	Luboš Nergl, Andrea Skokanová

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Marxismus

Anotace:

Výukový materiál je určen pro předmět základy společenských věd ve 4. ročníku.

Materiál obsahuje texty z učebnic určených převážně pro výuku na vysokých školách, jen výjimečně obsahuje jiné texty. Texty nemohou nahradit soustavný výklad dané problematiky, jejich funkce je motivační k dalšímu studiu zejména uvedených titulů. Zároveň je úloha textů inspirativní k frontálním diskusím a skupinovým debatám. Výše zmíněné inspiraci slouží otázky a úkoly.

Žáci si mohou texty vytisknout, stáhnout do mobilu či tabletu, mohou si je převést do otevřeného formátu, opatřit poznámkami, napsat odpovědi. Rovněž během vyučovací hodiny lze texty promítnout dataprojektorem na plátno.

Časová náročnost: 2 vyučovací hodiny týdně.

Přístup k internetu není bezpodmínečně nutný, jen některé úkoly odkazují na elektronické zdroje.

Austin Harrington a kol.: Moderní sociální teorie

Přes svůj antagonistický vztah k Hegelovi zůstával Marx hluboce zavázán německé idealistické filozofii. Od Hegela převzal teleologické pojetí dějin, podle nějž jsou historické skutečnosti vzájemně propojené ve schématu, který řídí nejvyšší cíl neboli „télus“. Trvalou součástí Marxova myšlení byla Hegelova představa o dialektice, podle níž jsou společenské změny považovány za výsledek pokusů řešit podstatné rozpory mezi protichůdnými historickými silami. Stejně tak si Marx osvojil důležité prvky Hegelova hlavního intelektuálního předchůdce, Immanuela Kanta. Marx trval na tom, že věda je záležitostí fyziky a pojem kritika si půjčil od Kanta. „Kritika“ znamená pro Kanta zkoumání „podmínek možnosti zkušenosti“. Podle Marxova názoru nejsou tyto „podmínky možnosti zkušenosti“ jen logické či intelektuální, ale také *materiální* a *sociální*.

Marx měl za to, že odhaluje vědecké zákony, o něž se opírá kapitalistická buržoazní společnost jeho doby. K těmto zákonům bylo možno dospět pomocí obecné teorie sociální změny, jež byla založena na posloupnosti přechodu mezi různými výrobními způsoby v dějinách. Tři nejdůležitější způsoby výroby podle Marxovy teorie jsou:

- **feudalismus**, založený na vztazích nevolnictví mezi majiteli půdy a nevolníky nebo rolníky, kteří půdu nevlastní;
- **kapitalismus**, založený na vztazích vykořisťování mezi majiteli výrobních prostředků a nemajetnými dělníky; a
- **komunismus**, založený na beztržní společnosti vyznačující se zrušením soukromého vlastnictví a postupným mizením státu.

Marx rozlišuje čtyři základní typy odcizení:

- odcizení od výsledku práce: „Dělník vkládá svůj život do předmětu; teď už nepatří jemu, nýbrž předmětu“ (1844b, s. 324);
- odcizení od práce: „Jeho práce... není dobrovolná, ale nucená; je to vynucená práce“ (1844b, s. 326)
- odcizení od vlastního já: „Odcizená práce ...jej (dělníka) připravuje o jeho rodový život a o jeho skutečnou rodovou předmětnost“ (1844b, 329); a
- odcizení od ostatních lidí: „Každý člověk...pohlíží na ostatní v souladu se situací, v níž se sám jako dělník nachází“ (1844 b, str. 330).

Karl Marx: Ekonomicko-filozofické rukopisy (1844)

...odcizení se projevuje jednak v tom, že mé životní prostředky patří někomu jinému, že to, co je mým přáním, je nedostupným majetkem někoho jiného, a zrovna tak i v tom, že každá věc je sama něčím jiným, než je sama, že moje činnost je něčím jiným, a konečně v tom - a to platí i pro kapitalistu -, že nelidská moc vládne nad vším.

Karl Marx: Předmluva ke kritice politické ekonomie (1859)

Ve společenské výrobě svého života vstupují lidé do určitých nutných, na své vůli nezávislých vztahů, výrobních vztahů, které odpovídají určitému vývojovému stupni jejich materiálních výrobních sil. Souhrn všech těchto výrobních vztahů tvoří hospodářskou strukturu společnosti, reálnou základnu, na níž se zvedá právní a politická nadstavba a které odpovídají určité formy společenského vědomí. Způsob výroby materiálního života podmiňuje sociální, politický a duchovní životní proces vůbec. Bytí lidí není určováno jejich vědomím, nýbrž naopak; jejich vědomí je určováno jejich společenským bytím.

Karl Marx: Kapitál (1867)

Historický vývoj, který mění výrobce v námezdní dělníky, se na jedné straně jeví jako osvobození od nevolnictví a od cechovních omezení...

Na druhé straně se tito noví svobodní občané začínají prodávat teprve tehdy, když byli oloupeni o všechny své výrobní prostředky a všechny záruky existence, které jim poskytovalo staré feudální zřízení.

Karl Marx: Německá ideologie (1846)

Jak kvůli masové komunistické uvědomělosti, tak kvůli úspěchu věci samé je nezbytná změna lidí v masovém měřítku. K této změně může dojít jedině v praktickém hnutí, v revoluci; tato revoluce je tudíž nezbytná proto, že vládoucí třídu nelze svrhnout jinak, ale také proto, že utiskovaná třída se jedině v procesu revoluce zbaví veškeré špíny věků a získá schopnost vybudovat novou společnost.

Arno Anzenbacher: Úvod do filozofie

Marxismus - leninismus

Marxismus - leninismus je systém vybudovaný na myšlení K. Marxe, F. Engelse a V. I. Uljanova (= Lenina). Je to oficiální učení Sovětského svazu a jeho spojenců. Pro filozofické hodnocení marxismu - leninismu je rozhodující skutečnost, že filozofové těchto států jsou (přes leckteré projevy uvolnění) značně nesvobodní v bádání a učení. Jsou vázáni na marxismus - leninismus v mezích předepsaných stranou. Důsledkem toho je silná ustrnulost této nauky, nekritický dogmatismus a kult klasiků. Příklad marxismu - leninismu ukazuje, že filozofie bytostně potřebuje svobodu. Reglementace filozofie státem a společností ji zbavuje klimatu, které potřebuje, aby se mohla rozvíjet.

Neomarxismus

Jde o komplexní hnutí, které se značně rozšířilo po roce 1960. Filozoficky významnými hlavními představiteli (event. předchůdci neomarxismu jsou G. Lukács, E. Bloch, M. Horkheimer, Tr. W. Adorno, H. Marcuse, J. Habermas a W. Benjamin). Blízcí neomarxismu jsou také J. P. Sartre a M. Merleau-Ponty.

Neomarxisté ve velké většině odmítají marxisticko - leninský systém výcho-

doevropského státního komunismu. Neomarxistické názory jsou často spojením Marxových myšlenek (přičemž se vychází především z jeho spisů z mládí) s moderními teoriemi filozofickými (anarchistickými a existencialistickými) a psychologickými (především psychoanalytickými).

Bylo by chybné odmítat neomarxismus jako ztroskotanou, společensky romantickou, ba pubertální mladickou nerozvážnost, která nakonec zanikla pro svou odtrženost od skutečnosti. Neomarxismus měl naopak velký vliv na vývoj filozofie po roce 1960. Má směrodatný podíl na silném sociálně filozofickém zájmu, který charakterizuje oblast filozofie (zcela v protikladu k předchozím desetiletím) v dnešní době. Otrásl naivní vírou ve vědu, techniku a ekonomiku a vystoupil rozhodně proti empiristicko - scientistickému myšlení pozitivistické tradice (spor o pozitivismus). Zaostřil pozornost na kvalitu života, na problémy životního prostředí, na otázky demokracie, spolurozhodování a decentralizace. Probudil zájem o alternativní formy života.

OTÁZKY A ÚKOLY

1. Vysvětlete Marxův výrok, že je třeba „*postavit Hegela z hlavy na nohy*“.
2. V úvodním textu se píše o *teleologickém pojetí dějin*. Co taková představa běhu historie znamená?
3. Vysvětlete pojem „*kritika*“, který se objevuje v názvech Kantových i Marxových knih.
4. Z kterých etap se dle Marxe „*skládá*“ historie lidstva? Marx však neužívá slovo etapa. Který pojem užívá a proč?
5. Vysvětlete pojem „*odcizení*“. Prožili jste vy sami, nebo někdo z vašich známých něco podobného (samozřejmě třeba i ve zcela nemarxistickém duchu)?
6. Co jsou v Marxově pojetí společenská základna a nadstavba?
7. Objasněte pojmy *výrobní síly* a *výrobní vztahy*.
8. V Marxových spisech můžeme pozorovat jakousi apoteózu jedné společenské třídy (a rovněž politické strany, jež je s touto třídou revolučně spojena). Které a proč?
9. Odlište marxismus-leninismus od západního neomarxismu.

Zdroje:

ANZENBACHER, A. *Úvod do filozofie*. 2. vyd. Praha: SPN, 1991, 304 s. ISBN 80-04- 26038-1, str. 67

HARRINGTON, A. *Moderní sociální teorie*, 1. vyd. Praha: Portál, 2006, ISBN 80-7367-093-3, str. 77 - 79, 82,